

ПЕРЫФРАЗА ЯК СРОДАК СТВАРЭННЯ ВОБРАЗНАСЦІ Ў ПАЭЗІІ ПІМЕНА ПАНЧАНКІ

Л.В. Паплаўная

Важным лексіка-сінтаксічным прыёмам стварэння вобразнасці ў паэтычнай мове П.Панчанкі выступае перыфраза. Пытанне аб сутнасці перыфразы, яе структурна-сэмантычных тыпах, асаблівасцях ужывання даследавана Г.М. Малажай.

Перыфраза – “сэмантычна непадзельнае словазлучэнне (радзей – сказ), якое ў працэсе маўлення называе прадметы, прыметы, дзеянні і адначасова характарызуе іх.”[1, с.82].

Перыфраза з’яўляецца вынікам індывідуальна-мастацкага бачання свету і ў большасці выпадкаў мае пераносны, вобразны сэнс, які дастаткова поўна раскрываецца толькі ў кантэксце. Перыфраза – стылістычны сродак значнай сэмантычнай і эмацыянальнай нагрузкі.

У паэтычнай мове Пімена Панчанкі сустракаюцца разнастайныя паводле сваёй структуры перыфразы, якія ў залежнасці ад спосабу марфалагічнага выражэння можна падзяліць на два тыпы: назоўнікавыя і дзейслоўныя.

1. Назоўнікавыя (субстантыўныя) перыфразы маюць прадметнае значэнне і ў сказе выконваюць ролю дзейніка або данаўнення. Назоўнікавыя пе-

рыфразы – субстантыўныя словазлучэнні, якія будуцца па наступных мадэлях:

а) “прыметнік + назоўнік”:
снежныя кветкі [=сняжынкi]
Не сыпшэся, снежныя кветкі! (I, 201)

росныя гады [=маленства]
Ад нас няведама куды тая закацілася качулка,
Захапіўшы росныя гады (I, 84)

сардэчны пажар [=каханне]
І гады я адважыўся і расказаў
І пра сардэчны, як кажуць, пажар (I, 51)

мелныя коп’і [=маланкі]
Хмара кідае мелныя коп’і (I, 74)

У такіх словазлучэннях у якасці залежнага кампанента ўжываюцца пераважна якасныя і адносныя прыметнікі. Адносныя прыметнікі могуць набываць у перыфрастычных выразях якаснае значэнне. Так, у перыфразе “мелныя коп’і” [=маланкі] прыметнік мелныя не паказвае на адносіны да матэрыялу, а называе колер.

б) Другая граматычная мадэль субстантыўнай перыфразы “назоўнік+назоўнік”, дзе залежны кампанент -- назоўнік у родным склоне без прыназоўніка:

калыска цывілізацыі [=Грэцыя]
І цывілізацыі калыска, гексаметраў густы настой! (II, 405)

У перыфразах такой будовы можа прысутнічаць і другі залежны кампанент, выражаны прыметнікам, які нясе пэўную сэнсавую нагрузку
залатыя вяснушкі лугоў [=дзьмухаўцы]
Адуванчыкі – рыжыя кветкі,
Залатыя вяснушкі лугоў (III, 51)

2. Дзеяслоўныя перыфразы абазначаюць дзеянні, працэс, стан і маюць аборны кампанент дзеяслоў. Вылучаюць некалькі граматычных мадэляў дзеяслоўнай перыфразы:

а) “дзеяслоў + назоўнік вінавальнага склону”
ткаць словы [=гаварыць]
То маці плача з радасці,
Ласкава словы тчэ (I, 28)

гадаваць тугу [=сумаваць]
Прыйдзе ноч, каля хаты тваей
Я хаджу і гадую тугу (I, 39)

б) “дзеяслоў+ назоўнік творнага склопу”

бавіцца гаворкай [–гаварыць]

Мне проста добра жыць, ісці, смяяцца,

Бавіцца гаворкай (І, 110)

У паэтычнай мове Панчанкі сярод дзеяслоўных перыфраз пераважаюць перыфрастычныя выразы з метафарычным значэннем кампанента. Семантыка такіх перыфраз раскрываецца толькі ў кантэксце.

Такім чынам, перыфразы ў паэзіі Пімена Панчанкі – актыўны стылістычны сродак, паказчык індывідуальна-мастацкага бачання свету. Яны дапамагаюць паэту стварыць узнесла-лірычны настрой, прымушаюць чытача нешта ўяўляць, дадумваць.

Літаратура:

1. Малажай Г.М. Сучасная беларуская мова. Слова, перыфраза, фразеалагізм. Мн., 1992.
2. Панчанка П. Збор твораў у 4-х тамах. Мн., 1980.